

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ

УДК 821.161.2“18/19”-32.091І.Франко.07

ОПОЗИЦІЯ НА РІВНІ ОБРАЗІВ-ПЕРСОНАЖІВ (“МАНІПУЛЯНТКА” – “МІЖ ДОБРИМИ ЛЮДЬМИ”)

Зенон Гузар

*Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
вул. Івана Франка, 24, Дрогобич 82100, Україна*

У статті зроблено спробу порівняльного аналізу двох оповідань Івана Франка, що мають ознаки повісті. Центральні персонажі оповідань “Маніпулянтка” і “Між добрими людьми” Целя і Ромця (Ромка, Ромуальда – ім'я героїні звучить по-різному залежно від її життєвої ситуації) розглядаються на рівні опозиції (тією чи іншою мірою як антиподи), підкреслюється протилежність їхніх життєвих стратегій.

Ключові слова: цілий чоловік, сонце, маніпулянтка, сирота, відірвана галузка, вода.

Дванадцятого червня 1882 року І. Франко написав один із знакових своїх творів – VII веснянку:

Не забудь, не забудь
Юних днів, днів весни, –
Путь життя, темну путь
Проясняють вони [1, с. 29].

Однак ми говоритимемо про інше. Проблема інтегральної особистості (“цілого чоловіка”) хвилювала письменника упродовж усього його творчого життя, а заявлена була саме в цитованій “веснянці”:

Лиш хто любить, терпить,
В кім кров живо кипить,
В кім надія ще лік,
Кого бій ще манить,
Людське горе смутить,
А добро веселить, –
Той цілий чоловік.

У галереї “цілих людей” є й дівчина, 18-річна сирота Целя – “маніпулянтка”. Світлий образ молодої істоти, яка знайшла своє місце в житті, подав І. Франко в розлогіму оповіданні (з відчутними жанровими прикметами повісті). “Маніпулянтками” називали в австрійських часах працівниць пошти.

Твір уперше був опублікований в газеті “Kurjer Lwowski” польською мовою в липні 1888 р. В автоперекладі мовою українською твір побачив світ у збірці “В поті чола”, а згодом у збірці “Маніпулянтка й інші оповідання” (Львів, 1904, 1906). Тут автор зробив деякі зміни і доповнення. Порівняно з польським

текстом бачимо низку нових епізодів у Х розділі (лист, діалог героїні з Темницьким, ім'я її вже не Зося, а Целя). В останній публікації зроблено зміни мовного характеру: “стоячого”, “цвітучої” виправлено на “що стояв”, “що цвіла”, “єї” на “її”, а “міні” на “мені”, “єго” на “його” тощо.

Зазначимо ще дві публікації – у другому томі “Збірника творів” (К., 1903) і російською мовою у виданні “И. Франко. В поте лица. Очерки из жизни рабочего люда”, Спб., 1903. Характерний тут оцей підзаголовок. Він немов кидає світло на постать Целіни. Вона, маніпулянтка на пошті, хоч і не біля робітничого верста-та, належить до “робочого люду”...

“Целя збудилася рано, пункт о пів до сьомої” [18, с. 33]. Будилася так кожен день, бо о сьомій мусила бути на роботі – запізнення не допускалися.

Зі вступного авторського наративу читач дізнається про деякі штрихи до постаті героїні: у неї великі чорні очі, “гарні, мов із слонової кості виточені, рамена”. Радісному пробудженню молодого організму гармоніює “теплий маєвий поранок”, атмосфера її покоїку, наповненого “теплом і запахом весни” – “почуття здорової сили, свіжості власних мускулів”. Колоритну, промовисту характеристику героїні маємо у фіналі першого розділу: “Золотою хвилиною бухнуло сонячне світло до світлички, заливаючи її осліплюючим блиском. Прислонивши очі лівою долонею, Целя, упоєна тим блиском, тим теплом, тою фізично розкішшю життя, весни і молодості, всміхнута і рум’яна, поклонилася на схід сонця і кликнула своїм звучним голосом: – А! Як же там гарно! Добрий день, сонце! Добрий день, весно! Добрий день, небо блакитне!” [18, с. 35].

З’являється стара служниця Осипова і каже, що сьогодні “паннунця” Целя снідає з “панством”. Панство – це подружжя Темницьких, у яких сирота Целя замешкала. “Півроку вже жила Целя у панства Темницьких, день у день слухаючи монотонного воркотання пана Темницького і поглядаючи на його двозначні усміхи” [18, с. 37]. Остання деталь говорить сама за себе. Целя широко співчуває дружині “радника” – глухій, мовчазній, старшій від свого чоловіка жінці...

Але в оповіді про героїню вплітаються ще й інші характерні моменти. Целя, скромна “маніпулянтка” (крім служби вона дає уроки гри на фортепіано і французької мови), в перспективі може отримати “поштовий уряд десь на провінції” – маленький будиночок з маленьким городчиком у малому містечку. Квітки і стара служниця. І тут такий майже зловісний штрих: “...невважаючи на свою ідилічність, ся картина криє в собі якусь порожнечу, якісь темні безодні” [18, с. 36].

Зав’язкою сюжету є приїзд сина “радника”, доктора медицини з Відня. Це тип “позитивного” чоловіка, що дивиться на все в житті “...холодним оком анатома і [...] з погляду свого улюбленого “я” [18, с. 38].

Молодий Темницький задумав підступний план зваби Целі. “Придибашка з листом” (так писав про епізод виявлення підступу Омелян Огоновський у своїй “Історії літератури руської”, в розділі, присвяченому Іванові Франкові, що налічував більше ста п’ятдесяти сторінок) дозволила Целі уникнути драми. Оповідь про перипетії їхніх стосунків сповнена психологічних деталей. У холодних очах (маленьких!) доктора з’явилися іскорки, що “...блимали, ніби порохно серед пільми” – “Було щось невідоме і зловіще” в них, Целя до глибини душі вражається, сповнюючись німою тривогою, “знеохоченням і зденервуванням”.

Оповідання “Маніпулянтка” має декілька сюжетних розгалужень. Зокрема, це історія Семіона Стоколоси, листа від якого щойно принесла Целі Осипова. Дівчина відкидає почуття безнадійно закоханого, нещасливого і в душі дуже слабого молодого чоловіка...

Целіна. Пошта. Глибокі почуття без взаємності. Немає потреби розтлумачувати ці моменти. Звернемо увагу, серед іншого, на дещо брутальне ставлення Целіни до закоханого в неї хлопця (репліки: “кандидат на Кульпарків”, “дурень” та інші; епізод з подертим листом, шматочки якого полетіли на голову Семіона, загалом колорит поведінки Целі), і тут згадаємо Франкове (однак дуже обережно): “жінщина чи звір”...

Глибинним почуттям автора подиктовані слова Стоколоси в його листі: “Я справді трус, не супроти небезпек і противностей життя, бо з тими я боровся від дитинства і то досить щасливо, але супроти тих, кого люблю. Боюся зробити їм найменшу прикрість... [...]. Чую, що бракує мені тої твердої підстави в поступуванні з людьми, яку дає товариське виховання і певність самого себе” [18, с. 45].

Іван Франко – майстер лаконічного, але вельми густого психологічного письма, і цю майстерність ми побачимо і в характеристиках “другорядних” персонажів.

Дружина Темницького раз у раз порушує “зів’ялими губами”, немов розмовляє з кимсь лише їй чутним, нічого не бачить перед собою, відчуває себе незручно, коли Целя в доброті сердечній намагається бути з нею услужливою і співчутливою. Характерний факт! Навіть переконавшись, що Целя не має якоїсь корисливої мети в тих виявах чемності, вона сприймала її “якось апатично”.

Сцена сніданку залишає в читача неприємне враження. Доктор говорить з батьком – в обох щодо Целіни “своя ціль”. Старий Темницький образив дівчину за “сині панчішки”, емансипацію, згадкою про чоловіка під вікном. З неприємною іронією, але, по суті, об’єктивно “радник” так характеризує Целіну:

– Го, го, го! – балакав він невтомно. – Панни савантки, обсервантки, маніпулянтки і емансипантки, нове покоління, рівноуправнення з мужчинами, жите на власну руку, здобування будущини, аякже, аякже! [18, с. 48].

Щодо проблем гендерних, емансипації автор чітко висловився в X розділі. Мимохідь дізнаємось, що фантазія Целі всяку думку перетворювала “в пластичні картини”. В уяві її постала така картина: “...широкий, запилений і погано вимощений шлях”. Ним ідуть жінки – це шлях “публічної служби”, шлях Целі. Але він розділяється на три стежки. Першою йдуть жінки, в яких життя і, власне, “служби”, висушили почуття, що відмолджують. Це істоти “дуже зредуковані”. Підкресливо, що І. Франко повсякчас був поетом серця, речником нашої кордоцентричної софійності. Друга стежка – це стежка “живих, палких і повних бажання жити”. Нею ідуть істоти, повні запалу, посвяти і співчуття, істоти, кожна з яких становить індивідуальність. Звісно, що саме їм приховано симпатизує автор. Але й на цій стежці “...від часу до часу лишається якийсь невідомий остаток: то труп, то калюжа крові” [18, с. 81]. Так воно і сталося з товаришкою Целі Ольгою.

Найчисленніша група йде стежкою “середньою”. Нею йдуть жінки загартовані життям, зберегли вони “чутливе серце і непорочну душу”. Є тут “молоді панночки”, яких “...щасливий темперамент хоронить від екстраваганцій, а молодість від рутини, натури гармонійні, з живим чуттям і бажанням діяльності [...]”.

Боротьби і внутрішніх роздвоєнь і тут не хибне, не хибне блудів і помилок, бо де ж їх не хибує в ділах людських? (Пригадаймо тут знаменитий рядок: “і зрозумів весь жах в людському безголов’ю”. – З. Г.) Але скарб найдорожчий: людськість, гідність і індивідуальність людська в тій громадці хорониться свято, переноситься як найцінніше насліддя все наперед, до далекої кращої будущини” [18, с. 82].

Маємо тут вельми лаконічне, але дуже чітке окреслення етики І. Франка. На самому початку (з перших речень) автор підкреслює сумлінність і пунктуальність Целі в службовій праці. Важливий штрих, так би мовити, антропологічно-дидактичного характеру. Своїм життям і працею Целя стверджує істину, що людина значною мірою щаслива настільки, наскільки вона це щастя зуміє собі створити сама.

Автор досить детально зобразив явище симпатії – Целя всією істотою заглибилася в душу самогубці Олі.

І все ж автор зобразив і драму героїні. Пригадаймо усвідомлення нею підступності доктора і “дантівський” образ заблуканості в лісі серед жаків... Але Целя не заблукала, хоча автор не обминув дівочих тривог. Згадаймо Аристотелеве “почуття тривоги і надії”, яке викликає мистецтво. Та наголос поставлено на Надії. Такий в основному сенс образу дівчини, яка зуміла створити себе.

“Доля людини – в характері її” – сказала Ольга Кобилянська. Так визначилась доля Целі, істоти інтегральної, яка сама себе творить.

Є ще одна прикметна деталь в характері героїні. Вона дбає передусім про сутнє, істотне. В діалозі з доктором є така її репліка:

– Не дбайте про форму! Форма – се зрадник. Нехай річ сама за себе говорить... [18, с. 84].

“Форма – се зрадник...” І. Франко знав сутність “профілів і масок”, знав, “як много горя криється у масках радості, байдужості...”.

А після останнього діалогу з доктором Целя довго не могла заспокоїтися. “Життя видалось їй таким тяжким, небезпечним і зрадливим, як тому, хто заблудився в лісі, повнім гадюк, вовків і отруйного сопуху” [18, с. 87]. Характеристика, скажімо так, довкілля і екзистансу надзвичайно влучна. Однак далеко не всього. Оповідання завершується ствердженням і протилежного. Целя покидає зрадливий дім Темницьких і поспішає до матері померлої товаришки. Стара Невірська прийняла Целю “...як перший промінь світла по темній ночі. Її слова, повні гарячої, сердечної любові для померлої, повні чистого, дівочого співчуття (не осуду! – З. Г.) навіть для її похибки і для її великого терпіння (знову згадаймо: “Як много важить слово, одне маленьке теплеє слівце”. – З. Г.), старенька пила, мов оживляючу росу”.

І. Франко не раз вдавався до образу сліз. Сліз скорботи і сліз очищення. Сліз жіночих. Бабуся зрошує слізьми молоде чоло... А “Целя цілувала бабусю в зів’ялі руки, обливаючи їх слізьми” [18, с. 88]. Так закінчується цей твір. Але це закінчення формальне. Основний сенс усього твору – в останніх словах бабусі: “Будемо любитися, будемо рятувати одна одну. А тих, котрі пасуть на нашу погибель, нехай бог судить, як сам хоче”.

Так чи інакше, моральне потрясіння, якого зазнала Целя (і з доктором, і з Ольгою – в полярно протилежному сенсі) було тепер життям, яке зміцнило її внутрішню прикмету “цілого чоловіка”, її внутрішній мир.

Але повернемося ще до образів-персонажів. Відчує читач антипатію автора до таких типів, як доктор. Йому близькі були люди, які керуються в житті лише принципом “Wus tojgt mir dus”. Чужий авторові був “низький спосіб мислення” добродушного зовні “таточка”-“радника” Темницького. Так чи інакше, попри всю амбівалентність образу Семіона Стоколоси, автор і не сприймає, і співчуває таким типам.

Пані Грозицька. Тип жінки з першої стежки. Жінки, що вгинається під тягарем праці домашньої і служби: “...той тягар вигасив у її серці всяку іскру веселості і радісного погляду на світ. Пунктуальна в сповнюванні своїх обов’язків, які, незважаючи на всю свою ваготу, були для неї майже одинокою дошкою рятунку по розтрощенні її життєвого корабля, була вона також не менше строгою і ригористичною супроти інших” [18, с. 60].

Симпатичними рисами наділяє автор стару служницю Осипову (це колоритний тип з галицько-львівського паноптикуму). Служниці відданої. Осипова полюбила Целю і намагається прислужитися їй.

І ще образ молодого чоловіка з обличчям “затривоженим і змученим”, для якого лист, що його Целя помилково вкинула не у відповідну скриньку, означав життя або погибель. Його врятувала Грозицька...

Звернемося тепер до оповідання, в якому героїня не зуміла втримати у своєму житті основне – людську гідність до кінця. Оповідання “Між добрими людьми” (скільки тут іронії та співчуття, нехай усвідомить читач) – це суцільний монолог зведеної дівчини, теж сироти, що потрапила до родини “вуйка”. Зав’язка (і експозиція) подібні до тих, що їх маємо в попередньому творі. Тільки тут не син “радника”, а п’ятеро “кузинок”.

Перший розділ починається таким зверненням дівчини, що вже опинилася на слизькому шляху: “Що ви так дивитеся на мої руки? Ну, годі вам, покиньте! Негарні вони, ще з мозолями. Панове у дівчат таких рук не люблять. Ви не думайте, що я на легкій хлібі виросла і так собі, з легким серцем на легкий хліб пустилася! Ну, цур його з серцем! Не хочу про нього говорити – і не питаєте! І згадувати не хочу” [18, с. 208].

Так автор накреслює основний мотив твору – втрати людиною кордоцентричного світовідчуття. Втративши “серце”, дівчина відступила від основ християнської етики, не зуміла зберегти себе.

Весь подальший монолог – це ретроспективна розповідь “...такої нецікавої і звичайної історії”. Але дитинство Ромці (так звуть героїню: Ромця в матері, Ромка – у вуйка, Ромуальда – спочатку в закоханого в неї офіцера; форми імені мають тут свою семантику) проходило майже ідилічно. Мати любила дитину, називала її “рум’яним яблучком”: “Певно, не думала й не снила ніколи, куди її яблучко покотиться”.

Мати померла, батько почав пити і наклав на себе руки, тому що боявся – він, економ у панському маєтку на Поділлі, став злодієм (“обкрадав панську касу, держав любовницю на селі”).

Ромця опинилась в родині “бідного магістратського урядника”. Дочки його “усі на порі, всі замуж хочуть, а тут ніхто ані руш до них не навертається. Бідні були дівчата” [18, с. 209]. “Бідними” героїня називає родичок, які стали її кривдницями. Ромця вже стала служницею Ромкою, а її становище “...між незамужніми кузинками” ставало “чимраз гірше”. Але “вуйко” був іншим – “Особливо припав мені до серця вуйко. Дуже добрий був чоловік, сивий уже, згорблений і тихий...” [18, с. 212]. Проблема тихості вирішується тут специфічно. “Тихою” є людина, що не може допомогти іншій. Він дуже турбувався долею дочок, але не смів їм докоряти за їх поведінку. Вуйко прив’язався до далекої родички, бо серед найрідніших почувався відчужено. Боявся, “цокотання” рідних дітей і, зрештою, звук до цього “Так, як той мельник привик до туркотання питля”.

“Тільки передо мною (розповідає героїня) душу свою розводив, бо знав, що я все прийму і паннам нічого не скажу.

– Бог тобі заплатить, дитино моя, – повторяв він... – Бог тобі заплатить за все твоє добре серце, бо я, бідний, немічний чоловік, ніколи не зможу сього зробити!” [18, с. 212].

У наведених репліках проявилися найістотніші риси обох учасників діалогу: “все прийму” – чоловік, який не може віддячитись “доброму серцеві” іншої істоти. Згадаймо початкове: “Ну, цур його з серцем”.

Дівчина зі “слуги” вже стала “невільницею” панночок: “Ромка, як ти смієш говорити з нами, як з рівними?”, “Ромка, марш до кухні!”, “Розтовстіла на нашій хлібі і ще хоче з себе панну вдавати!” – от такі слова я тільки й чула від них” [18, с. 213]. Навіть їла вона лише те, що лишалося після обіду, а згодом і варила собі їжу “в окремій горщику”. І ще одна симптоматична, опосередковано антиципаційна деталь. Панночки кажуть: “А їй уже з очей видно, яка дорога їй чекає...” [18, с. 213].

По четвергах панни запрошували на чай студентів та офіцерів. На вечірку “Ромку” не запрошували – вона мусила “...бовваніти в темній брудній кухні”. Та “Ромка” співчуває “кузинкам”: “Вони бояться, щоб я у них якого жениха не відбила”. Називає їх “бідними дівчатами”. І найголовніше: “Бідність наша робить нас злими й завидючими, а не зле серце” (“Не в людях зло” – сказав в іншому місці поет).

Одного четверга випадково до кухні зайшов молодий офіцер. “В його лиці видно було доброту й лагідність...” [18, с. 215]. А серце дівчини “білося якось незвичайно”. Вона намагається “розпізнавати його *голос*” (курсив мій. – З. Г.) серед інших гостей у вітальні. А офіцер говорив “коротко і мало”, що теж сподобалося дівчині. Такими опосередкованими деталями автор окреслив характеристики персонажів.

“Ромка” має сидіти під час вечірок у темній кухні, щоб і там її не міг хтось з паничів випадково побачити. Та незабаром зустріч відбулася на вулиці. Дівчина йшла по воду і раптом почула:

– Добрий день вам, панно Ромуальдо! (Відкись і ім’я моє довідався!)

– Добрий день пану, – кажу і затремтіла чогось [18, с. 216].

Ромуальду очікує лист на пошті. Це зав’язка другої (основної) сюжетної лінії, яка впливає з попередньої, але має якісно інший характер за своїми пери-

петіями. Ромуальда запитує на пошті, чи є для неї лист. Вона збентежена, розгублена, тремтить від зворушення її голос.

У листі є пропозиція офіцера жити разом, поки що без шлюбу, тому що офіцер не може сплатити відповідної “кавції”. “Я чоловік простий, тихий (Знову явище “тихості”. – З. Г.), виріс у бідності, привик до скромного життя і праці, і коли правда те, що я чув про вас (А почув він лише позитивне. – З. Г.), то мені здається, що полюблю вас” [18, с. 219].

Ромця читає лист, обливається рум’янцем – вона має прийти в суботу на вокзал. Різні, суперечливі почуття обгорнули душу дівчини – їй страшно, їй здається, що захований на грудях лист – це немовби “холодна гадюка” (дівчина чула про різні випадки з дівчатами, які мали справу з офіцерами). Але перед очима душі їх стало вродливе, усміхнене обличчя, “...м’який голос, привітливий рухи, а особливо його очі, ясні, глибокі та щирі...”. Кличе її Надія! Та амбівалентний стан триває всі три дні, що залишились до суботи.

Вони живуть уже півтора року. Ромця стала іншою людиною. Однак офіцер час служби мусить мешкати в казармі, а Ромці знайшов затишну “квартирку”, приходив, приносив “...дарунки, книжки, цвіти” [18, с. 219].

Пригадаємо, що Целіна з попереднього твору до книжки скорою чомусь не була. Зате Ромця читає постійно і розповідає милому те, що “...читала і передумала вдень”. Так автор звертає увагу читача на інтенсивне внутрішнє життя героїні. І все ж, і все ж... В одному діалозі з милим Ромця каже: “Знаєш, я відмалку привикла боятися щастя і все думаю, що за кожне щастя прийдеться відпокутувати, як за яку тяжку провину” [с. 219–220]. Проблема щастя–покута з найістотніших у сповненому парадоксальності бутті. Втім, визнання Ромці виявилось антиципаційним.

Офіцер відбув на маневри. Ромця тужить за ним, шукає Сяном у Перемишлі (Раніше вона жила в Тернополі; точність топоніміки – характерна риса поетики Франка. – З. Г.) затишного куточка, а в душі бринять слова і мелодія пісеньки:

Ой, сяду я на шпилечок –
Та рине вода, рине...
Ой, і не дайте мене за нелюба,
Та нехай він згине!

Подібний спосіб характеристики персонажа через, можна сказати, невмолиму пісню у Франка не поодинокий. Згадаймо Густю з роману “Не спитавши броду”, а особливо Регіну з “Перехресних стежок” (у ніч убивства чоловіка).

А далі – проникливий роздум про сутність води, хвилі, на які годинами дивиться Ромця: “...і я думала, що там, у воді, і життя, і порядки мусять бути далеко ліпші, сумирніші, ніж у нас. А інколи задивлюся було на хвилі, і мені бачиться, що й ціле життя наше, з усім його горем, з усіми радощами й надіями – не що інше як ось така хвиля. Одна блискуча, друга мутна. Одна шумить і клекоче, друга тихо, ледве чутно сковзне по поверхні і пропаде безслідно. Чи ж не таке саме й життя наше?” [18, с. 220]. Такого порівняння не знайти більше в світовій прозі. А загалом розгорнуті психологічні паралелізми знаходимо в обох аналізованих творах не раз.

І тут автор вдається до вельми характерного психологічного явища: “І хотілось би мені не раз кинутися в ті кришталеві хвилі, пірнути в них і розплистися” (Пригадаймо тут образ Офелії з поезії Лесі Українки).

У чистих хвилях (але говорила Ромця й про хвилі мутні), як підказувало їй “якесь неясне почуття”, їй було б “якось дуже спокійно і любо” [18, с. 221]. Дивна річ! Ромця й живе спокійно і любо зі своїм милим, та в душу, радше, в підсвідомість приходять такі “неясні почуття”, немовби передвіщаючи майбутню драму. А “тут і тепер” Ромця та її милий відчують особливу близькість і готовність віддати все одне за одного.

— Ну, ну, не смійтеся! Бувають такі хвилі в житті кожного чоловіка. Не конче тільки в книжках мусимо читати про них [18, с. 221].

Такою сентенцією-зверненням до читача устами героїні автор завершує V розділ оповідання. Чи погоджуєшся з ним, читачу?

Провісник майбутнього лиха не забарився. І це тоді, коли Ромця мала сказати милому слова, котрі її саму “...не раз наповняли якоюсь невимовною радістю і втіхою” — слова про майбутнє материнство. Реакція коханого була виразно амбівалентною (“нехить і тривога” і “проясніння”). Але я почула, що від того часу з ним зайшла якась зміна” [18, с. 223]. Між коханими “...почала залягати темна хмарка. Коже з нас мало якусь гризоту, котрою боялося чи не хотіло поділитися з другим”.

Коли глянути на це парадоксальне явище з позиції психологічної теорії, то читач усвідомить, що в психіці героїв увімкнувся інший сегмент (це за теорією Шебутані). До того сцена в ресторані, коли знайомий офіцер, по суті, образив пару. І ще — “служба зупиняла” Олесь, і він й “цілий тиждень не міг явитися”.

Тим часом, вона познайомилася з кількома сусідками, “простими” жінками, бо до “пань” (“урядничок та професорок”) боялася підходити”. І властиве авторові визнання: “А серед тих темних і бідних жінок” Ромця “знайшла більше щирості і поради”. Почала заробляти шиттям і переписуванням книжки одного професора.

Народилася дуже гарна дитина. “Що з неї буде? Чи те саме, що з мене? І я, що досі не раз богу дякувала за своє щастя, раптом почула якусь невимовну тривогу” [18, с. 224]. Мучиться й Олесь. А тривога не була безпідставною. Померла донечка...

А довкола — “...милосердні погляди, таємні зітхання та похитування головою...” Це “співчуття” до долі неодруженої утриманки, яку болить і засмучує те “співчуття”, про що вона не говорила Олесеві (“...я нічого не говорила про свої муки, бо і пощо” — Курсив мій. — З. Г.). “Оставалося тільки ждати і бути терпливою” [18, с. 224].

Поєдинок Олесь — він відстоював честь Ромці, Ромуальди. А незабаром “прощання вийшло коротке”. Офіцера “...за кару перенесено до Араду”, Ромця лишилася сама серед “прикростей і сорому” — її вважали за “лайдачку”, котра, мовляв, “знищила” офіцера.

Ромця, Ромка, Ромуальда, “лайдачка”. Вона періхала до Львова і “...не втекла, не могла втекти нікуди від своєї долі...” [18, с. 226].

І знову автор, а за ним героїня звертається до архетипного образу води, тепер уже крутіжу. Піднімається тема “вини”, неможливості долі, долі людини, яка не змогла її змінити.

“Я не раз бачила, як галузка, відірвана від дерева, плине по воді, доки не попаде в крутіж. І тут ще зразу пливе вона спокійно, описує далекі круги; але чим далі, тим круги вужчі, рух її швидший, поки течія не змеле нею і не кине в спінене гирло, де вона й пропадає. Чи винна гілка, чи винна вода, що так воно діється?..”

Оцим, повним екзистенційної глибини запитанням, у своїй суті риторичним, завершує автор свій твір.

Маніпулянтці Целі доля всміхнулася – вона не потрапила “в крутіж”, залишилася скромною, чесною, стійкою, сприймаючи життя наскрізь позитивно. А героїня другого оповідання розповідає про свій упадок (згадаймо тут відому повість Альбера Камю під таким заголовком). Монолог повії – таке оповідання від імені представниці “найдавнішої професії” важко відшукати в світовому письменстві.

Драма Ромці відбулася “між добрими людьми”... Гірка, пекуча іронія закладена в заголовку твору. А його тональність, спосіб нарації та основні емоційні вузли чітко накреслені у вже процитованому першому абзаці-заспіві.

І насамкінець звернемо увагу на ще одну грань позиції самого автора. Він усеціло на боці Целі – “цілого чоловіка”. Але читача не полишає відчуття, що в серці своєму він більше поділяє драму Ромуальди. Кордоцентричне *credo* Івана Франка втілювалось у масштабі його слова постійно і глибинно.

Умовна опозиція Целя–Ромця (Ромка, Ромуальда) є художнім зображенням двох типів життєвих стратегій, зумовлених, за Франком, “темпераментом” (тобто усім комплексом прикмет, що характеризують технічну конституцію людини) персонажів. Це *ascene themes* (тема піднесення) і *deskene themes* (тема опускання). Бачення екзистенційної ситуації людини в Івана Франка позначена співчуттям до неї, любов’ю і болем за неї.

1. Франко І. Зібр. тв.: У 50 т. К.: Наук. думка, 1976–1986.

OPPOSITION AT THE LEVEL OF IMAGES-PERSONAGES (“MANIPULANTKA” – “AMONG GOOD PEOPLE” (“MIZH DOBRYMY LIUDMY”))

Zenon Huzar

*Ivan Franko Pedagogical University of Drohobych Philology Department
Ivan Franko st., 24, Drohobych 82100, Ukraine*

The article is an attempt at a comparative analysis of two short stories by Ivan Franko that have features of a long story. Central characters of the short stories “Manipulantka” and “Among good people” Cela and Romtsia (Romka, Romualda – the sounding of the heroine’s name depends on her life situation) are regarded in opposition (this way or another as antipodes), and contraposition of their life strategies is emphasized.

Key words: whole man, sun, manipulator, orphan, plucked branch, water.

ОППОЗИЦИЯ НА УРОВНЕ ОБРАЗОВ-ПЕРСОНАЖЕЙ (“МАНИПУЛЯНТКА” – “МЕЖДУ ДОБРЫМИ ЛЮДЬМИ”)

Зенон Гузар

*Дрогобычский государственный педагогический университет имени Ивана Франко
ул. Ивана Франко, 24, Дрогобыч 82100, Украина*

В статье сделано попытку сравнительного анализа двух рассказов Ивана Франко, которые имеют черты повести. Центральные персонажи рассказов “Манипулянтка” и “Между добрыми людьми” Целя и Ромця (Ромка, Ромуальда – имя героини звучит по-разному в зависимости от ее жизненной ситуации) рассматриваются на уровне оппозиции (в той или другой мере как антиподы), подчеркивается противоположность их жизненных стратегий.

Ключевые слова: целый человек, солнце, манипулянтка, сирота, оторванная ветка, вода.

Стаття надійшла до редколегії 08.07.2009

Прийнята до друку 20.10.2009